

מערך שיעור בנושא "ספירת השתיקה"

מגישה: יעל לוי

נושא השיעור: ספירת השתיקה

משך השיעור: שיעור בודד – 45 ד'

מטרות דידקטיות: חשיפה, הסברה והכרה של הנושא

הכרה בקיומן של מגוון דעות וזיהוי הדעה הרווחת

חיפוש ומתן של דוגמאות אקטואליות לנושא

הסבר והדגמה של כיצד בא לידי ביטוי הנושא בחיי היום יום וההתנהלות של כל אחד מאתנו כצרכני מדיה בעולם הדיגיטאלי של היום.

הצגת הנושא: השיעור עוסק בתיאוריה בשם "ספירת השתיקה".

1. בשלב ראשון (10-15 ד') אברר מול התלמידים עד כמה הם חושבים/מרגישים שהם מושפעים מהתקשורת ועד כמה הם מסכימים או לא עם הדעות המושמעות בה...

לאחר דיון קצר בו התלמידים ישתפו בחוויותיהם אשאל –

עד כמה הם חוששים להביע דעתם כאשר הם מבינים שהם בדעת מיעוט ויותר מכך עד כמה היו חוששים להביע אותה בידיעה שהתקשורת מביאה את הדעה הרווחת.

בתום הדיון הקצר אקרין סרטון מהתכנית "מה אתם הייתם עושים" עם אברי גלעד

<https://youtu.be/LG7VilWcgjI>

הסרטון הוא קטע מתכנית שבאה להראות לצופים סיטואציה בעייתית כדי להבין כיצד היו מגיבים לה אם בכלל, במקרה זה נראים עוברי אורח החולפים בקרבת גן ילדים ממנו נשמעות צעקות קשות שמובן שמופנות כלפי הפעוטות חסרי האונים. השאלה העולה מהסרטון היא כמובן כיצד אתם הייתם נוהגים כלפי הסיטואציה – מגיבים? האם אתם מסכימים עם תגובתם של מי שנחשפו אלינו בסרטון? מה הייתם עושים בדומה או אחרת?

2. בשלב שני (10-15 ד') אפנה את התלמידים לספר הלימוד ואבקש שיעזרו **בעמודים 148-149 בספר הלימוד** על מנת לסכם לעצמם את **עיקרי התיאוריה** כדי שנוכל לחשוב יחד כיצד העידן הדיגיטאלי מאפשר לנו או לא להביע דעות חריגות שלא תמיד באות לידי ביטוי במדיה.

3. בשלב שלישי (15-25 ד') – תלוי בכמה ימשכו השלבים הקודמים) באמצעות **המצגת לתלמיד** נסביר יחד את "**תיאוריית ספירת השתיקה**" - שבבסיסה עוסקת בתהליכי

העיצוב של דעת הקהל. תיאוריה זו לרוב מקושרת לתחום הפוליטי, אך היא באה לידי ביטוי גם בתחומים נוספים חיי היום יום שלנו כמו בתחום האידיאולוגיה והשיווק.

לדוגמא: אני נמצא בצד השמאלי של המפה הפוליטית בסביבה ימנית, יכול להיות שלא אחשוף את דעתי האמתית מחשש שארגיש בודד או מנודה מהכלל בשל דעתי השונה. תחושות אלה מועצמות לעיתים בקרב ילדים ובני נוער שחוששים אף יותר לא להיות שייכים או לסטות מהנורמה החברתית המקובלת.

אצל רוב בני האדם הנטייה תהיה להתאים את דעתנו לדעה המושמעת כמה שנתפש כמקובל, מוסכם ורווח בקרב הציבור ואף מושמע יותר בתקשורת. כך הולכת ונוצרת לה ספירלה של אנשים ודעות שאינם משמיעים קולם ודעתם אינה נשמעת, מה שיוצר עוד ועוד מעגלי שתיקה.

*** כעת נחפש יחד דוגמאות מחיי היום יום והאקטואליה שסייעו בהבנת המושג הלכה למעשה (לאחר הגדרתו והכרתו בסעיפים 2+3).

לדוגמא – אציג ואסביר בפני התלמידים:

ישראל היום ראשון, נובמבר 1, 2020 - 12:52

"ספירלת השתיקה": הסיכוי האחרון של טראמפ

רוב מוחץ של סקרי דעת הקהל מעניק בבחירות הקרובות ניצחון לביידן. האם אנו צפויים להפתעה חוזרת כפי שקרה בבחירות 2016, בעת שרוב הסקרים העניקו את הניצחון להילרי קלינטון? את התשובה יש לחפש במרכיב הבעייתי ביותר בסקרי דעת קהל באשר הם: כיצד להתייחס ולאמוד את משקלם של הנשאלים המסרבים בכלל לענות ואלה הטוענים כי "עדיין לא החליטו לא יצביעו", או אחרים המצביעים על מפלגה שלישית, קיקיונית ככל שתהיה. ב-2016 משקלם של המסרבים לא החליטו לא יצביעו לאחריהם היה גבוה מאוד - כ-9%. "כאן קבור הכלב" לכישלון הקולוסאלי של הסוקרים דאז.

תיאוריית "ספירלת השתיקה" של החוקרת הגרמנית הידועה אליזבת נוימן, מדענית בתחום הפסיכולוגיה החברתית והתקשורת המונית, היא התשובה לפתרון תעלומת כישלון הסוקרים של 2016. אליזבת נוימן, מי שהייתה יועצתו הצמודה של הלמוט קוהל בשלוש מערכות בחירות שהשלימו 16 שנות כהונה, גילתה במחקרה על אודות ההשפעות הקוגניטיביות של תקשורת המונים, כי אמצעי התקשורת לא רק מסוגלים להבנות את המציאות לקהל הרחב, אלא גם ליצור מציאות חדשה. היא מצאה כי בשנות ה-60 וה-70 של המאה שעברה, התקשורת הגרמנית, שנטתה שמאלה, יצרה מחד גיסא אחד אקלים פוליטי ורושם כי "השמאל מנצח בגדול", ומאידך גיסא ככל שמועד הבחירות התקרב והסקרים אותנו על שוויון בין הגושים, רבים מהימין נסוגו מתמיכתם הראשונית ויישרו קו עם השמאל: נבואה המגשימה את עצמה, שהיא למעשה מניפולציה של התקשורת, העובדת בד"כ על

אנשים חלשים החוששים מהבעת דעות ובידוד רעיוני לחברתי והרצון להצטרף "לקרון המנצחים".

החידוש המרענן במחקר היה הוא כאמור "ספירלת השתיקה", דימוי המתאר את האופן שבו אמצעי התקשורת המוטים יוצרים מציאות חדשה אצל ההמונים. מצב שבו פרטים ויחידים החשופים לה חשים את הלך הרוח המנשב מהן, דבר המשפיע על נכונותם להביע את דעתם בחופשיות בפומבי, או באוזני הסוקרים - לכן הם נמנעים או משקרים לסוקרים היוצאים במחולות ומצלתיים לביסוס תחזיותיהם, אלא שברגע האמת בקלפי - מתגלה היחס האמיתי בין הרוב הדומם למיעוט הקולני. בנוסף, מחקרה הוכיח כי גברים צעירים ובני המעמד הבינוני-גבוה, נוטים יותר להביע את דעתם בגלוי ובפומבי, וכדאי לשים לב כי הצעירים בארה"ב תומכים בבירור בבידן, וכך גם נשים בנות המעמד הבינוני-גבוה.

מה לנו כי נרחיק לארה"ב ולגרמניה, יש לנו כאן לפחות שתי דוגמאות קלאסיות למערכות בחירות, שביכולתן להכניס שביב של תקווה ורוח במפרשיו של טראמפ; דוגמאות של סימביוזה בין התקשורת לסוקרים והוכחה להתגשמותה של תאוריית "ספירלת השתיקה". בבחירות 1996 התקשורת התבשמה מסוקרים חד משמעיים כביכול, שצפו ניצחון של פרס על ביבי בהפרש 16%. בליל הבחירות ממש, פרשן ידוע שם של ערוץ 1 עוד הסביר כי ממקורות יודעי דבר מסתמן ניצחון ברור של הראשון, וזה הסתיים בניצחון של האחרון. הדבר חזר על עצמו אחד לאחד בבחירות 2015: התקשורת והסוקרים נטו באופן ברור לצד המפסיד, כאשר פרשן ידוע שם אחר בערוץ 10 מנסה להסביר באותות ומופתים למאזיניו, לאחר קבלת התוצאות הראשונות החד משמעיות, כי ניתן עדיין להקים ממשלה בראשות המפסידים.

בארה"ב ע"פ ממוצע הסוקרים הארצי המעודכן ביותר כיום, אחוז המתלבטים ללא יודעים וכו' לעומת 2016 ירד מ-9% ל-6%, מה שמוכיח מחד שכיום יותר ויותר מצביעים אינם מתביישים להודות כי יצביעו לטראמפ, ומאידך דוחף יותר ויותר מצביעים להפסיק להתלבט ללכת לקלפי ולהצביע לביידן. חשוב יותר לשים לב לסוקרים הצמודים מאוד (שברירי אחוז עד אחוזים בודדים) במדינות "המתנדדות", שבהן אחוז המתלבטים ללא יודעים יכול לחרוץ את גורל הבחירות הארציות לכאן או לכאן: בפלורידה 4%, אוהיו 7%, צפון קרוליינה 3%, אריזונה 5% ואיווה 7%.

נהירה גדולה של המתלבטים ללא יודעים לצד טראמפ, היא אפוא הסיכוי היחיד שנשאר לו בכדי לנצח. במלים אחרות, טראמפ עדיין יכול לקוות לטוב, או בלשוננו של "הלוזר הנצחי" בפוליטיקה הישראלית, סוקרים הם כמו בושם: ניתן להריח, להנות או לסבול מהם רק לכמה שעות. אחרית דבר, טראמפ עשוי לעלות (בהתאם להשקפתכם) עוד לנצח.

לדעות נוספות של מרדכי איש שלום

הצעה לאירוע הערכה:

שאלת עמ"ר מבוססת על הדוגמא האקטואלית הנ"ל:

קראו עמודים 148-149 בספר ואת מאמר הדעה הנ"ל מהעיתון "ישראל היום" וענו על השאלות הבאות:

א. ציינו את עיקרי תיאוריית "ספירלת השתיקה" כולל את הביקורת עליה

והסבירו כיצד היא משפיעה עלינו בחיי היום יום.

ב. האם לדעתכם צודק מרדכי איש שלום במאמרו הנ"ל כאשר הוא קובע כי על בסיס תיאוריית "ספירלת השתיקה" קיים עדיין סיכוי לניצחוננו של טראמפ על בידן בניגוד למה שמתפרסם במדיה השונים? הסבר ונמק תשובתך באמצעות מאפייני התיאוריה המדוברת.

ב...ה...צ...ל...ח...ה...ה...: